

14. Michon C. La dynamisation sociale. Christian Michon, Patrice Stern. Paris: Éditions d'Organisation, 1985. 115 p.
15. Parsons T. A sociological approach to the theory of organizations. Administrative science quarterly. 1956. 1 (1). Pp. 63–85.

References

1. Bekh, I.D. (2007). Vychovannia osobystosti: Skhodzhennia do dukhovnosti. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
2. Vyshnevskiy, O.I. (2004). Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky: posibnyk dlia studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
3. Hrynova, V.M. (2012). Proektuvannia rozvyvaiuchoho osvitnoho seredovyshcha dlia obdarovanykh uchniv. Kharkiv: KhNPU im. H. Skovorody [in Ukrainian].
4. Ziaziun, I.A. (2001). Pedahohika dobra: idealy i realii. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
5. Kremen, V.H. (2012). Filosofiia liudynotsentryzmu v osvitnomu prostori. Kyiv: Tovarystvo «Znannia» Ukrainy [in Ukrainian].
6. Rybalka, V.V. (2011). Chest i hidnist osobystosti yak predmet diialnosti praktychnoho psykholoha. Kyiv: Shkilnyi svit [in Ukrainian].
7. Yahupov, V.V. (2003). Morально-psykholohichne zabezpechennia: kurs lektsii. Kyiv: VPTs «Kyivskiy universytet» [in Ukrainian].
8. Bezuhla, M. V. Dukhovno-kulturni tsinnosti osvity i dukhovna bezpeka osobystosti. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: zbirnyk naukovykh prats, Materials of the 8th International Scientific and Practical Conference "Formuvannia dukhovnoi bezpeky osobystosti v umovakh sohodennia: vyklyky i problemy"*, Part 2, May 24th, 2017, Kyiv; #4(79), 34-45 [in Ukrainian].
9. Bielova, L. O. Vychovna systema suchasnoho VNZ: sotsiolohichni aspekty analizu. *Doctor's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
10. Horlynskyi, V. V. (2006). Dukhovni koordynaty bezpeky suspilstva. *Stratehichna panorama – Strategic panorama*, issue 1. URL: <http://www.niisp.org/vydanna/panorama/issue.php?s=prnb1&issue=...> [in Ukrainian]
11. Shevchenko, G. P., Antonenko, T. L., Belykh, O. S., Zelenov, Ye. A., Karperenko, I. M., Krsek, O. E. ... Shaikina, O. O. (2013). Dukhovno-kulturni tsinnosti vykhovannia Liudyny: monograph. Luhansk: NOULIDZh [in Ukrainian].
12. Yaroshyn'ska, O. O. (2014). Osvitniy prostir vyshchoho navchal'noho zakladu yak kontynuum proektuvannia osvitnoho seredovyshcha profesiynoyi pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of the formation of a creative person in higher and secondary schools*, 35, 558 – 567 [in Ukrainian].
13. Kilmann R., Saxlon, M. J. and Serpa, R. (1986). Issues in Understanding and Changing Culture. California Management Review, p. 89.
14. Michon, C. and Stern, P. (1985). La dynamisation sociale. Paris: Éditions d'Organisation.
15. Parsons, T. (1956). A sociological approach to the theory of organizations. Administrative science quarterly, 1 (1), pp. 63–85.

ОСОБИСТИСНО-ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИХОВАННЯ МАГІСТРІВ У ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті здійснено аналіз окремих аспектів проблеми особистісно-професійного самовиховання здобувачів вищої освіти в освітньому середовищі вищої школи в процесі загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя. Процес самовиховання є успішним за умови усвідомлення майбутнім вчителем відповідальності за своє професійне майбутнє, активної протидії зовнішнім обставинам, плануванні та коригуванні власної освітньої діяльності заради професійного успіху. Найбільш сприятливим періодом для цього є вік студентства, оскільки саме тоді інтенсивно розвивається самоусвідомлення, формується самооцінка та навички самоорганізації. Значення самовиховання у професійному становленні майбутнього вчителя полягає в тому, що завдяки йому особистість не лише самовдосконалюється, але й розкриває свій потенціал, формує свою професійну позицію, досягає поставлених цілей, отримує можливість особистісної самореалізації, долає труднощі, що виникають на шляху професіоналізації. Це стає можливим за умови регулярності й систематичності.

Звернено увагу на те, що основним внутрішнім мотивом, джерелом внутрішньої активності є бажання займатись самовихованням, а його виникненню сприяє потреба. На спонукальному етапі самовиховання важливо студентам дати пораду не стати жертвою стереотипу, оскільки часто виробляється шаблон поведінки й настає той момент, коли неможливо зламати його, тому що це незручно, боляче. Це стає причиною застою або зупинки професійного розвитку.

Проаналізовано найбільш істотні ознаки адекватної самооцінки як важливої умови успішності самовиховання, з-поміж яких усвідомленість власних професійних якостей і співставлення їх з професійними рисами інших. Вона означає не лише фіксацію рівня їхнього розвитку, а ціннісне ставлення до них, яке забезпечує задоволеність позитивними якостями й потребу їх закріплення, а також незадоволеність негативними або недостатньо розвиненими рисами своєї особистості й бажання змінити їх на краще. З'ясовано, що адекватна самооцінка можлива переважно шляхом дій, а не шляхом простого споглядання. Одним із способів формування самооцінки майбутнього вчителя є порівняння своїх результатів з ідеалом, і така робота повинна починатися якомога раніше, уже з першого курсу. Ефективний спосіб самопізнання – уважне спостереження за діями та вчинками інших людей і проведення паралелей з собою. З цією метою використано мотиваційні відеоролики, герої яких – цікаві педагоги-професіонали. Адекватна самооцінка, самопізнання і самоаналіз готують до наступного відповідального кроку – чіткого формулювання цілі та завдань самовиховання, що визначають спрямованість подальших дій. Мета професійно-особистісного самовиховання, оскільки це уявний кінцевий результат діяльності, компас, який правильно спрямовує дії на результат.

Ключові слова: особистісно-професійне становлення, загальнопедагогічна підготовка, самовиховання, професійне самовдосконалення, самооцінка, мета самовиховання.

ROMAN TETERUK

Postgraduate student of the department of pedagogy, professional education and management of educational institution of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University
Ostrozkyi Str., 32, Vinnytsia

PERSONAL AND PROFESSIONAL SELF-EDUCATION OF MASTERS IN THE PROCESS OF THEIR GENERAL PEDAGOGICAL TRAINING

The article analyzes certain aspects of the problem of personal and professional self-education of higher education students in the educational environment of higher education in the process of general pedagogical training of future teachers. The process of self-education is successful if the future teacher is aware of the responsibility for his/her professional future, actively counteracts external circumstances, plans and adjusts his/her own educational activities for the sake of professional success. The most favorable period for this is the age of students, since it is at this time that self-awareness is intensively developed, self-esteem and self-organization skills are formed. The significance of self-education in the professional development of future teachers is that it not only helps them to improve themselves, but also to reveal their potential, form their professional position, achieve their goals, get the opportunity for personal self-realization, and overcome difficulties on the way to professionalization. This becomes possible with regularity and systematicity. The main internal motive, the source of internal activity, is the desire to engage in self-education, and its emergence is facilitated by need. At the motivational stage of self-education, it is important to advise students not to fall victim to a stereotype, as a pattern of behavior is often developed and the moment comes when it is impossible to break it because it is inconvenient and painful. This causes stagnation or stoppage of professional development.

The most significant signs of adequate self-esteem as an important condition for successful self-education are awareness of one's own professional qualities and comparing them with the professional qualities of others. It means not only fixing the level of their development, but also a value-based attitude towards them, which ensures satisfaction with positive qualities and the need to consolidate them, as well as dissatisfaction with negative or underdeveloped personality traits and the desire to change them for the better. Adequate self-esteem is possible mainly through action, not through mere contemplation. One of the ways to build a future teacher's self-esteem is to compare their results with the ideal, and this work should begin as early as possible, from the first year of study. An effective way of self-knowledge is to closely observe the actions and deeds of other people and draw parallels with yourself. For this purpose, motivational videos are used, the heroes of which are interesting professional teachers. Adequate self-assessment, self-knowledge and self-analysis prepare for the next crucial step – a clear formulation of the goal and objectives of self-education, which determine the direction of further actions. The goal sets the direction of professional and personal self-education, as it is an imaginary end result of activity, a compass that correctly directs actions to the result.

Key words: personal and professional development, general pedagogical training, self-education, professional self-improvement, self-esteem, goal of self-education.

Особистісно-професійне становлення майбутнього вчителя може досягнути високого рівня лише за умови його здатності свідомо та активно керувати своїми діями й поведінкою, охоплюючи внутрішні механізми свого розвитку. Тому однією з умов ефективності цього процесу є самовиховання, яке розглядається нами як цілеспрямований вплив особи самої на себе з метою самовдосконалення, у результаті чого відбувається свідоме прийняття зовнішніх регулюючих факторів, що допомагають особистості стати активним суб'єктом свого творення.

Процес самовиховання, як свідчать результати досліджень, та вивчення кращого досвіду його організації в закладі вищої освіти є успішним за умови усвідомлення майбутнім вчителем відповідальності за своє професійне майбутнє, активної протидії зовнішнім обставинам, плануванні та коригуванні власної освітньої діяльності заради професійного успіху, тобто постійного вдосконалення себе. Найбільш сприятливим періодом для цього є вік студентства, оскільки саме тоді інтенсивно розвивається самоусвідомлення, формується самооцінка та навички самоорганізації.

Значення самовиховання у професійному становленні майбутнього вчителя, як зазначає В. Каплінський, полягає в тому, що «завдяки йому особистість не лише самовдосконалюється, набуваючи позитивних рис і позбуваючись шкідливих звичок, але й розкриває свій потенціал, формує свою професійну позицію, досягає поставлених цілей, отримує можливість особистісної самореалізації, долає труднощі, що виникають на шляху професіоналізації. Таким чином педагог формує той внутрішній стрижень, завдяки якому відбувається не лише професійний, а й особистісний ріст. Це стає можливим, якщо самовиховання на протигагу епізодичному (коли індивід займається самовдосконаленням час від часу, за потреби, не маючи загальної програми) має систематичний характер, коли воно стає позитивною потребою, і за цієї умови його завдання щоразу поглиблюються, доповнюються та коригуються» [4, с. 366].

У психологічній та педагогічній літературі результати досліджень проблеми самовиховання представлені досить широко: розкрито його сутність, особливості, структуру, вироблено чіткі теоретичні позиції щодо організації цього процесу, подано методичні рекомендації педагогам та поради учням (В. Каплінський, Л. Кулікова, М. Постолюк, В. Семиченко, Т. Сидоренко, М. Сметанський, З. Удич, О. Шевчук, І. Шиманович та ін.).

Неабиякі потенційні можливості щодо особистісно-професійного самовиховання містять загальнопедагогічні дисципліни, позааудиторна робота та педагогічна практика, що є важливими складовими загальнопедагогічної підготовки магістрів. Саме тому нашу увагу буде сконцентровано на малодосліджуваній проблемі особистісного та професійного самовиховання здобувачів вищої освіти в процесі загальнопедагогічної підготовки.

Мета статті – здійснити аналіз окремих аспектів проблеми особистісно-професійного самовиховання здобувачів вищої освіти в освітньому середовищі закладу вищої освіти, зокрема в процесі загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя.

Зауважимо, що в кожній людини є вибір серед двох форм життя: застій, «гниття» з середини, розпад, повільне вмирання або активна діяльність, що спрямована на постійне самовдосконалення. Можна порівняти стоячу воду (брудну, зловонну, липку) і чисту, свіжу, прозору воду з гірської річки, яка постійно рухається [3, с.187-188]. На жаль, часто людина вибирає ту форму життя, що пов'язана з саморуйнуванням. Так, нещодавно студент, виконуючи завдання з теми «Самовиховання як фактор розвитку особистості», образно змалював руйнівний шлях (завдання вимагало прослідкувати й за допомогою певних метафор передати, як може відбуватись шлях саморуйнування особистості в сучасних умовах).

«Студент першого курсу попадає в певне середовище, де курять наркотичну траву. Його переконують, що це безболісно: «Ти завжди будеш в тонусі». І дуже часто подібне середовище стає сильнішим від нього, перемагає і він розтоплюється, як свічка. Паралізується воля і настає момент, коли зупинитись вже не можливо. Якщо ніготь зачепився об сітку, то гине вся пташка.

Так, уявіть собі, що ви підіймаєтесь з лижами на плечах на високий трамплін. На кожній сходинці можете відмовитись і легко спуститись до низу. Але якщо ви вже піднялись доверху, ваша свобода скоротилась до мінімуму. А коли одягнули лижі і відштовхнулись, ваша свобода закінчилась. Ви вже летите вниз, і у вас є всі шанси розбитись. Зворотної дороги вже немає.

Так і в життєвих ситуаціях: можна зробити крок назад, відмовитись від короткочасного задоволення, яке породжує проблеми, але ви робите ще один, ще і ще кілька кроків вперед. Створюються ілюзії, що вам добре. А далі настає той момент, коли ви вже їх у зворотному напрямку зробити не зможете. Образно кажучи, ти вже влип і втратив свободу».

Зауважимо, що легке, поверхове ставлення до життя стає хворобою нашого часу. У поведінці чималої кількості молодих людей ми нерідко спостерігаємо мало серйозності. Безтурботний стиль життя для багатьох стає нормою. Відомий американський психолог Е. Торндайк писав, що виховання завжди вказує на зміни. Ми не виховуємо кого-небудь, якщо не викликаємо у ньому змін. А зміни може забезпечити лише продуманий цілеспрямований вплив на самого себе, тобто самовиховання. Результат важливого кроку, що дає поштовх до самовиховання, – прозріння: «Я не так живу. А якщо продовжуватиму так жити, у мене не буде майбутнього».

Основним внутрішнім мотивом, джерелом внутрішньої активності є бажання займатись самовихованням, а його виникненню сприяє потреба. Один з афоризмів, підкреслюючи важливість цієї суттєвої для професійного самовиховання тези, стверджує: «Хто хоче, може зробити більше, ніж той, хто може».

Дуже важливо на спонукальному етапі самовиховання дати здобувачам вищої освіти пораду не стати жертвою стереотипу, оскільки часто виробляється шаблон поведінки й настає той момент, коли неможливо зламати його, тому що це незручно, боляче. Це стає причиною застою або зупинки професійного розвитку, і людина продовжує жити за інерцією згідно звичкам, які вже пустили коріння, сподіваючись, що якось воно буде.

Однією з важливих умов успішного самовиховання є рефлексія, самооцінка, адже людина не зможе підвищити свій особистісно-професійний рівень, якщо не знає, що їй в цьому заважає [2]. Так, коли відомого футболіста Андрія Шевченка запитали, чи є у нього вороги, він відповів: «Так, є. Але вони не зовнішні, а внутрішні. Це мої недоліки, з якими я завжди вступаю в боротьбу». Але, перш, ніж завдати удар по ворогу, потрібно здійснити розвідку й позначити на карті ті місця, де знаходиться ворог. Психолог К. Платонов, справедливо, вважаючи самопізнання найкращим із знань, а вміння себе об'єктивно оцінювати ознакою мудрості, зауважував, що коли ми себе пізнаємо, ми прекрасні, а коли цього не робимо, ми потворні, огидні.

Найбільш істотними ознаками адекватної самооцінки є усвідомленість власних професійних якостей і співставлення їх з професійними рисами інших. Вона означає не лише фіксацію рівня їхнього розвитку, а й ціннісне ставлення до них, яке забезпечує задоволеність позитивними якостями й потребу в їхньому закріпленні, а також незадоволеність негативними або недостатньо розвиненими рисами своєї особистості й бажання змінити їх на краще.

Самооцінка стає важливим регулятором поведінки, суттєво впливаючи на ефективність особистісно-професійного становлення. Позитивне самооцінювання надихає, породжує віру в себе та свої можливості, сприяючи досягненню бажаних результатів, а негативна самооцінка призводить до протилежних дій, знижуючи впевненість людини в собі, що обмежує вибір способів самореалізації.

Існують різні способи самопізнання, однак, адекватна самооцінка можлива переважно шляхом дій, а не шляхом простого споглядання. Одним із способів формування самооцінки майбутнього вчителя є порівняння своїх результатів з ідеалом, і така робота повинна починатися якомога раніше, з першого курсу. Не менш ефективний спосіб самопізнання – уважне спостереження за діями та вчинками інших людей і проведення паралелей з собою. З цією метою використовують актуальні приклади, мотиваційні відеоролики, герої яких цікаві особистості та професіонали, які через самовиховання, якому передувала адекватна самооцінка, досягли високого рівня розвитку особистісних і професійних якостей.

Тут доречним буде приклад з життя знаменитого психолога Луї Пастера, якого в сорок років схопив параліч. Він пролежав довго в ліжку. Здійснивши самооцінку й проаналізувавши причини хвороби, дійшов висновку, що біда трапилася з ним через великі розумові навантаження. Тоді Пастер склав режим дня для себе та почав систематично займатися фізичним самовдосконаленням. Він прожив ще 30 років і саме тоді зробив свої найважливіші наукові відкриття».

Студентам дають настанови, одна з яких стосується досить ефективного способу самооцінки – прислуховуватись до зауважень та порад на особисту адресу, що дають викладачі, однокурсники, друзі, хоча не завжди приємно чути про свої недоліки, які людина інколи намагається приховати навіть від самої себе.

Адекватна самооцінка, самопізнання й самоаналіз готують до наступного відповідального кроку – чіткого формулювання цілі та завдань самовиховання, що визначають спрямованість подальших

дій. Мета задає напрямок професійно-особистісного самовиховання, оскільки це уявний кінцевий результат діяльності, компас, який правильно спрямовує дії.

Перебуваючи на асистентській практиці під керівництвом проф. В. Каплінського, ми запропонували студентам аукціон ідей стосовно організації самооцінки. Вимогою було наповнити його таким змістом, який би не зводився лише до певних порад і рекомендацій, але й містив виховний потенціал. Кожен студент повинен був знайти й запропонувати цікаві ідеї, факти, відеофрагменти, афоризми, цитати. Після відбору найцікавішого, матеріал у співтворчості з керівником практики узагальнено, систематизовано, композиційно оформлено й утілено в сценарії години спілкування «Подорож у глибини власного «Я», зміст якого – розкриття ролі й значення самооцінки в професійно-особистісному самовихованні, а мета – осмислення плюсів і мінусів своєї особистості кожним здобувачем вищої освіти під час проведення години спілкування.

Оскільки година спілкування реально була проведена, спочатку в студентській аудиторії, пізніше на конкурсі педагогічної майстерності, наведемо окремі її фрагменти, спрямовані на спонукання здобувачів освіти до самооцінки.

На таку роботу потрібно було налаштувати студентів, тому ми звернулись до цікавих прикладів, відеофрагментів, цитат, роздумів студентів минулих років, з якими вже така робота проводилась, були зачитані результати їхньої розвідки власного «Я», налаштовуючі на роздуми цитати:

Я розумію, що роблю в житті щось неправильно. Засмучуюсь через дрібниці. Не можу керувати своїм настроєм. У мене немає чітких принципів. Я витрачаю дарма дуже багато часу. Лінивий. Я несерйозна людина. Дуже себе жалію. Це неприйнятно як для майбутнього спортсмена, так і для майбутнього педагога. Дякую, що розкрили мені очі на власні недоліки.

Я належу до тих людей, що завжди «починають нове життя». Не живу, а весь час лише починаю жити. І весь час знаходжусь на початку. На початку – без продовження. Точніше навіть не на початку, а тільки в думках про початок. Мені вже 20, а життя, виявляється, ще й не починалось.

У житті я затятий песиміст. Я ніколи не боровся до кінця за поставлену мету, бо не вірив, що зможу її досягти, і привертав до себе удари долі. Позаду – беззмістовність мого життя. Я ніби весь час біг на місці і перебував у залі очікування.

Мое життя – це наче книга, яку я всіляко намагався наповнити важливим змістом. Однак до сих пір знаходжусь лише на рівні намагань. Обкладинка, начебто, непогана і початок, здається, не сплюндрований. Та наповнити книгу далі не знаю як. Розгубився. Таке враження, що ніби застряг. Не можу заставити себе відірватись від тривалого застою, у якому перебуваю.

Після проведеної бесіди, наповненої емоційно-насиченими фактами, прикладами, пов'язаними з самовдосконаленням, майбутнім учителям пропонують виявити власні недоліки й дати відповідь на запитання: «Мій досвід боротьби з недоліками, що стають перешкодою мого розвитку» (пишуть на фоні спокійної музики).

Одним з ефективним способів самооцінки вважають психологічні тренінги. Однак існує точка зору, що психологічні тренінги можуть бути навіть шкідливі в тому, що вони лише накачують самооцінку, як велосипедну шину. На них людина отримує не сам результат, а *ілюзію результату*: нічого насправді не змінюється, а позитивна уява про себе зростає. Образно кажучи, вони є тим *допінгом*, який приймає спортсмен. В цьому плані психологи люблять наводити такий приклад: одного хлопця турбував енурез, якого не могли вилікувати лікарі, і йому порадили походити на психологічні тренінги. Після завершення тренінгів знайомий побачив його веселим і запитує: «Пройшло?». Той відповів: «Ні, але після тренінгів я цим став пишатись».

Під час асистентської практики у магістрів факультету фізичного виховання і спорту було запропоновано ще одне цікаве завдання: Після слів *минуле сьогодні майбутнє* поставити той розділовий знак, який в найбільшій мірі відповідає сутності кожного з трьох понять і написати коротке есе про те, на які роздуми наводять ці слова, вживши в ньому всі три слова. Наведемо приклади окремих роздумів: «*Втративши контроль над минулим, я зробив висновок про те, щоб ніколи не втрачати контроль над сьогоднім і майбутнім*»; «*Майбутнє починається сьогодні. Якщо я його зіпсую, ламаю, то в ньому вже нічого не зможу відновити. Так і залишусь зіпсованим і лаганим*»; «*Прошу не зачитувати. В минулому в мене було багато негативу. Це мучить мене. Знаю, що існує спосіб позбутись цього негативу, а я його відкладаю і продовжую носити в собі погане. Відчуваю ніби налив в своїй душі*»; «*В недалекому минулому я валяв дурня. Зараз отямився і почав працювати над собою, щоб не жаліти в майбутньому. Маленька перемога вже є: ні разу не проспав першої пари з педагогіки*»; *Лише зараз зрозумів, що багато чого не встиг зробити в минулому, не заповнив його змістом. Багато втратив через свою ліню. Жив дарма. Зараз отямився і хочу наздогнати втрачене, а ще випередити його, щоб так само не втратити майбутнє. Воно починається зараз*»; «*Я «гарно» проспав своє минуле! Але, якщо я буду і далі так солодко його проводити, то в мене не буде майбутнього. Я так і залишусь в минулому без майбутнього. Зараз прийшов до висновку, що пора прощатись зі своїм «солодким» минулим. Таке враження, що одна людина в мене хоче вкрати моє майбутнє, думаючи лише про задоволення і*

про десерт. А хіба життя лише в цьому. Це приведе мене замість вершини, яку я міг би взяти, в глухий кут»; «Так жити сьогодні, щоб не жаліти в майбутньому про втрачене, і не лише в земному майбутньому. Мені відомо, що в цьому можна виправитись, а в тому це вже не можливо».

Найважливіший метод, що спонукає до самовиховання, – метод демонстрування певних зразків поведінки, тобто метод прикладу, який стає професійним і особистісним орієнтиром. Так, бігуни на дистанції дивляться на тих, хто біжить попереду і намагаються їх наздогнати. Вони не оглядаються назад, щоб брати приклад з тих, хто біжить позаду (образний приклад для тих, хто легко піддається негативному впливу оточення). Одна із притч Соломона гласить: «Хто спілкується з мудрими, буде мудрим, а хто дружить з дурними, зіпсується [Соломон. Притчі. 13, 20]. З іншого боку, наголошується, що у кожної людини бувають моменти, коли опускаються руки. Здається, виходу вже немає. Але появляється хтось, хто знову запалює вогонь активності і внутрішні резерви твоєї особистості з новою силою активізуються. Магістрам з цією метою наводились різноманітні приклади, які були актуальними і відповідали їх інтересам, потребам та життєвому досвіду.

За словами В. Каплінського, «сила прикладу в тому, що він діє своєю наочністю та конкретністю. Зміст цього методу – цікаві та повчальні факти з життя відомих педагогів, учених, письменників, спортсменів, акторів. Наприклад, спонукаючи до самовиховання, можна апелювати до особистості В.О. Сухомлинського: «35 років роботи вчителем у сільській школі. Єдина перерва – війна. Про нього говорили: не людина, а цілий науковий заклад. Вивчив німецьку, англійську, французьку, польську, чеську, болгарську, іспанську, японську мови. Опублікував 310 наукових праць, в тому числі 35 книг. Всі гонорари за книги віддавав школі – Павлівській середній, де був директором та вчителем початкових класів».

В основі методу прикладу лежить психологічний механізм наслідування як свідомої діяльності з присвоєння способів поведінки іншої людини, яка є спонукальним фактором. Роль цього методу в особистісно-професійному самовихованні в тому, що за допомогою прикладу можна: 1) показати привабливість тієї чи іншої професійної якості педагога або моральної норми; 2) викликати зневагу до прояву негативного у власній поведінці; 3) приклад може виступати переконливим аргументом; 4) може стати зразком для наслідування.

Висновки. Самовиховання образно можна назвати шляхом боротьби з самим собою, з якої важливо вийти переможцем. На спонукальному його етапі та етапі самооцінки працює свідомість, а далі – зусилля. У кожній людині закладена надможливість, що дозволяє прикласти максимум зусиль, перейти певний рубіж і досягнути перемоги, пам'ятаючи, що в режимі розслабленості ніколи не буде гарних результатів. Головне в цьому процесі бути стратегічно правильно спрямованим і рухатись до мети. Якщо буде правильний вектор, то тактика буде коригувати дії в контексті поставленої мети. Загальнопедагогічні дисципліни містять великий потенціал щодо спонукування здобувачів освіти і включення їх в діяльність з самовиховання, зокрема під час проведення практичних занять і педагогічної практики, про що засвідчують приклади, наведені у змісті статті.

Література

1. Авторські педагогічні технології в освітньо-виховному середовищі вищої школи: колект. монографія / за ред. Акімової О. В., Каплінського В. В. Вінниця, ТОВ «Ніланд ЛТД». 2015. 180 с.
2. Галузяк В. М. Показники рефлексивності як критерію особистісної зрілості вчителя. *Психолого-педагогічні проблеми в освітньому процесі* : зб. наук. ст. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Харків: ХНПУ; ХОГОКЗ, 2012. С. 25-29.
3. Каплінський В. В., Асаулук І. О. Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури: навчальний посібник. Вінниця: ПП «ТД «Єдельвейс і К», 2014. 294 с.
4. Каплінський В. В. Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки у педагогічних університетах. Автореф. дис. д-ра пед. наук. Вінниця, 2019. 40с.
5. Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя : монографія / О. В. Акімова, В. М. Галузяк [та ін.]. Вінниця : Нілан, 2014. 416 с.
6. Kaplinskiy V.V., Glazunova T. W. How to provide efficiency of self-educat. *The secientific method*. 2017. №4 (4). Warszawa. P. 37 – 41.
7. Lazarenko N. I., Kaplinski V. V. Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of Education. *International Scientific-Practical Conference «Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences»*. Kielce, 2016. P. 98 – 101.
8. Shportun O., Branitska, T., Kaplinsky V., Zharovska O. Peculiarities of Leadership Manifestation in the Youth Social Group. *Postmodern Openings*. 2020, Volume 11, Issue 1 Supl. 1. P. 177-199.

Reference

1. Avtorski pedahohichni tekhnolohii v osvitno-vykhovnomu seredovyshchi vyshchoi shkoly [Original pedagogical technologies in the educational and educational environment of a higher school]: kolekt. monohrafiia / za red. Akimovoi O. V., Kaplinskoho V. V. Vinnytsia, TOV «Niland LTD». 2015. 180 s.

2. Haluziak V. M. Pokaznyky refleksyvnosti yak kryteriiu osobystisnoi zrilosti vchytelia [Indicators of reflexivity as a criterion of a teacher's personal maturity]. *Psykhologo-pedahohichni problemy v osvithnomu protsesi : zb. nauk. st. / Khark. nats. ped. un-t im. H. Skovorody*. Kharkiv: KhNPU; KhOHOKZ, 2012. S. 25-29.
3. Kaplinskiy V. V., Asauliuk I. O. Osnovy vykhovnoi diialnosti vchytelia fizychnoi kultury [Basics of educational activity of a physical culture teacher]: navchalnyi posibnyk. Vinnytsia: PP «TD «Yedelveis i K», 2014. 294 s.
4. Kaplinskiy V. V. Systema profesiinoho stanovlennia maibutnoho vchytelia v protsesi zahalnopedahohichnoi pidhotovky u pedahohichnykh universytetakh [The system of professional development of the future teacher in the process of general pedagogical training in pedagogical universities] .. Avtoref. dys. d-ra ped. nauk. Vinnytsia, 2019. 40 s.
5. Osobystisno-profesiyni rozvytok maibutnoho vchytelia : monohrafiia [Personal and professional development of the future teacher: monograph] / O. V. Akimova, V. M. Haluziak [ta in.]. Vinnytsia: Nilan, 2014. 416 s.
6. Kaplinskiy V. V., Glazunova T. W. How to provide efficiency of self-educat. *The scientific method*. 2017. №4 (4). Warszawa. P. 37 – 41.
7. Lazarenko N. I., Kaplinski V. V. Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of Education. *International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences*. Kielce, 2016. P. 98 – 101.
8. Shportun, T Branitska, V Kaplinsky, O Zharovska Peculiarities of Leadership Manifestation in the Youth Social Group. *Postmodern Openings*. 2020. Volume 11. Issue 1 Supl. 1. P. 177-199.

УДК 159.922.6:2-79:316.77

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-79-64-69>

АНДРІЙ ЧОРНЕНКО

<https://orcid.org/0000-0002-9219-525X>
chornenko.a@ifaiz.edu.ua

кандидат наук з богослов'я, доцент, декан факультету богословських і гуманітарних наук, доцент кафедри богослов'я,

ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,
вул. Софрона Мудрого, 22, м. Івано-Франківськ

РОЗВИТОК ЕМПАТІЇ ТА КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У МАЙБУТНІХ БОГОСЛОВІВ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто значення розвитку емпатії та комунікативних навичок у процесі психолого-педагогічної підготовки майбутніх богословів. Емпатія, як здатність відчувати та розуміти емоційний стан інших, є важливим елементом професійної діяльності священнослужителів, особливо в контексті духовного наставництва та пастирського служіння. У статті зацентовано увагу на тому, як емпатія дозволяє богословам ефективно взаємодіяти з людьми в кризових ситуаціях, підтримувати їх морально та духовно, допомагаючи долати життєві труднощі.

Також досліджено важливість комунікативних навичок для майбутніх богословів, оскільки вони сприяють не лише передачі духовних знань, але й налагодженню глибокого зв'язку з паствою. У статті проаналізовано комунікативні можливості побудови діалогу на основі довіри та взаєморозуміння, що є важливим під час індивідуальних консультацій, сповідей та публічних проповідей.

У статті описано психолого-педагогічну підготовку богословів, яка передбачає розвиток цих навичок через спеціальні тренінги та практичні завдання, які допомагають майбутнім священнослужителям ефективно працювати з людьми. Розглянуто також важливість міжкультурної комунікації та толерантності у сучасному релігійному середовищі. Звернено увагу на роль емпатії та комунікації як основних інструментів для успішної пастирської діяльності та духовного лідерства у сучасному суспільстві.

Ключові слова: емпатія, комунікативні навички, богослови, психолого-педагогічна підготовка, пастирське служіння, духовне наставництво, міжкультурна комунікація.

ANDRIY CHORNENKO

<https://orcid.org/0000-0002-9219-525X>
chornenko.a@ifaiz.edu.ua

Candidate of sciences in theology, associate professor, dean of the Faculty of Theological and Humanitarian Sciences,
Associate Professor of the Department of Theology
Private Higher Education Institution «Ivano-Frankivsk Academy Ivana Zolotoustoho»,
Sofrona Mudroho St. 22, Ivano-Frankivsk

DEVELOPMENT OF EMPATHY AND COMMUNICATION SKILLS IN FUTURE THEOLOGISTS AS A KEY ELEMENT OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL TRAINING

The article examines the importance of developing empathy and communication skills in the process of psychological and pedagogical training of future theologians. Empathy, as the ability to feel and understand the emotional state of others, is an important element of the professional activity of clergy, especially in the context of